

2. Концепція середньої загальноосвітньої школи України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://naps.gov.ua/ua/activities/nsko/>. – 26 с.
3. Ляшенко О. І. Пріоритети розвитку української школи в умовах реформування освіти / Ляшенко О. І. – К, 2017. – 89 с.
4. Сухомлинський В. А. Письмо болгарському учителю «Воспитывайте разум ребенка». Письмо первое. – ЦДАВО України, ф. 5097, оп. 1, спр. 590, арк. 20–48.
5. Сухомлинський В. А. Трудные судьбы / В. А. Сухомлинский. – М.: Знание, 1967. – 79 с.
6. Сухомлинський В. О. Методика виховання колективу // Вибрані твори: у 5 т. – К.: Радянська школа, 1976. – Т. 1. – С. 401–637.
7. Сухомлинський В. О. Природа, праця, світогляд / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори: у 5 т. – К.: Радянська школа. – 1977. – Т. 5. – С. 551–562.
8. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори: у 5 т. – К.: Радянська школа. – 1976. – Т. 3 – С. 7–279.
9. Сухомлинський В. О. Як виховати справжню людину // Вибрані твори: у 5 т. – К.: Радянська школа, 1976. – Т. 2. – С. 147–416.

REFERENCES

1. *Kontsepsiia «Nova shkola. Prostir osvityvnykh mozhlyvostej»*. [Concept «New School. Educational Opportunity Space»]. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/>.
2. *Kontsepsiia seredn'oi zahal'noosvitn'oi shkoly Ukrainy*. [Concept of the secondary comprehensive school of Ukraine]. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://naps.gov.ua/ua/activities/nsko/>.
3. Liashenko, O. I. (2017). *Priorytety rozvytku ukrains'koi shkoly v umovakh reformuvannia osvity*. [Priorities of the development of the Ukrainian school in the context of reforming education]. Kyiv.
4. Sukhomlynskyj, V. A. (1977). *Pys'mo bolharskomu uchyteliu «Vospytyvajte razum rebenka»*.

- Pys'mo pervoe*. [A letter to the Bulgarian teacher «Bring up the child's mind». The first letter.]. Kyiv.
5. Sukhomlynskyj, V. A. (1967). *Trudnye sud'by*. [Difficult destinies]. Moscow.
 6. Sukhomlyns'kyj, V. O. (1976). *Metodyka vykhovannia kolektivu*. [Methodology of education of the collective]. Kyiv.
 7. Sukhomlyns'kyj, V. O. (1977). *Pryroda, pratsia, svitohliad*. [Nature, labor, worldview]. Kyiv.
 8. Sukhomlyns'kyj, V. O. (1976). *Sertse viddaiu ditiam*. [I give my heart to the children]. Kyiv.
 9. Sukhomlyns'kyj, V. O. (1976). *Yak vykhovaty spravzhniu liudynu*. [How to raise a real person]. Kyiv.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ПРИМАКОВА Віталія Володимирівна – доктор педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри теорії і методики виховання, психології та інклюзивної освіти Комунального вищого навчального закладу «Херсонська академія неперервної освіти» Херсонської обласної ради.
Наукові інтереси: професійний розвиток педагогів у системі неперервної освіти, спеціальна педагогіка; історія розвитку післядипломної педагогічної освіти в Україні.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

ПРИМАКОВА Vitaliia Volodymyrivna – Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Theory and Methodology of Education, Psychology and Inclusive Education of the Communal Higher Educational Establishment «Kherson Academy of Continuing Education» of Kherson Regional Council
Circle of scientific interests: professional development of teachers in the system of continuous education, special pedagogy; the history of postgraduate pedagogical education in Ukraine.

*Дата надходження рукопису 27. 07. 2018 р.
 Рецензент – д.п.н. професор Н. С. Савченко*

УДК [37(091)(477)]: 373.5

ПУСТОВІТ Григорій Петрович – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри природничо-математичної освіти Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, ORCID iD: 0000-0001-7754-0249, e-mail: h.pustovit@gmail.com

АКТУАЛІЗАЦІЯ ІДЕЙ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО У КОНТЕКСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Постановка та обґрунтування проблеми. Сьогодні як у світі, так і в Україні все більше уваги приділяється питанням рівного доступу до освіти, покращення умов навчання й виховання дітей з особливими

освітніми потребами, питанням організації інклюзивної освіти. Інклюзивна освіта – це такий процес навчання й виховання, при якому ВСІ діти, незалежно від їхніх фізичних, психічних, інтелектуальних й інших

особливостей, включені в загальну систему освіти й навчаються за місцем проживання разом зі своїми однолітками без інвалідності у тих самих загальноосвітніх школах, які враховують їхні особливі освітні потреби й виявляють необхідну спеціальну підтримку. Основою концепції інклюзивної освіти є принципи, що всі діти, незважаючи на різне культурне й соціальне походження та різні рівні навчальних можливостей, повинні мати однакові можливості у навчанні в усіх типах закладів освіти. Отже, ідеологія інклюзивної освіти спрямована на надання кожній дитині, всім відособленим і вразливим групам можливостей для результативного навчання. Інклюзивна освіта є підходом, який допомагає адаптувати освітню програму та навчальне середовище до потреб учнів, які відрізняються своїми навчальними можливостями.

Організація інклюзивної освіти останніми роками набуває кардинально нового змісту, актуалізуючи водночас і здобутки психолого-педагогічної науки, прогресивні ідеї видатних педагогів минулого. Відомий український педагог В. О. Сухомлинський приділяв значну увагу особливо гострій і складній проблемі – навчанню й вихованню «важких», «особливих» дітей ще в середині ХХ століття. Однак його погляди й висновки є актуальними й сьогодні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз педагогічної спадщини Василя Олександровича Сухомлинського у контексті вирішення проблем важких дітей здійснено у наукових розвідках І. Демченко «В. О. Сухомлинський про психолого-педагогічну підтримку дітей в умовах інклюзивної освіти», С. Іноземцевої «Використання педагогічних ідей В. О. Сухомлинського в роботі з дітьми з особливими потребами», Н. Калініченко «В. О. Сухомлинський про роботу з дітьми з особливими потребами», О. Сухомлинської «Школа Сухомлинського у Павлиші – погляд крізь призму часу», Т. Філімонової ««Обережно: дитина»: В. О. Сухомлинський про важких дітей», З. Шевців «Проблема захисного дитинства і соціалізації в педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського», Л. Штефан «Проблема «важких» дітей в педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського» тощо.

Мета статті – аналіз й актуалізація ідей Василя Сухомлинського у контексті організації інклюзивної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Василь Сухомлинський надавав важливого значення створенню комфортних умов для навчання і виховання дитини, формуванню толерантного ставлення батьків, учителів та учнів до дітей з обмеженими

можливостями, що є співзвучним із завданнями сучасного інклюзивного закладу освіти. Не вживаючи термінів «спеціальна педагогіка», «інклюзія», «інклюзивна освіта» Василь Олександрович у багатьох працях, як-то: «Як виховати справжню людину», «Розмова з молодим директором школи», «Проблеми виховання всебічно розвинутої особистості», «Серце віддаю дітям», «Сто порад учителеві», «Батьківська педагогіка», «Вірте в людину», «Важкі діти», «Мудра влада колективу», «Найвідсталіший у класі ...», «О «трудных» подростках», «О «трудном» ученике и его товарищах», «О «трудных» и невозможных» і т. п. розкрив основні ідеї і принципи організації інклюзивної освіти.

Педагогічна концепція Василя Сухомлинського ґрунтується на позиції неповторності Людини: педагог вважав, що кожна дитина заслуговує на розвиток своїх здібностей, розкриття інтелектуального потенціалу. Його гуманістична концепція спрямована на захист дитинства, а ідеї та погляди педагога на особливості навчання дітей, які мають знижену здатність до навчання, актуальні й сьогодні.

Гуманізм В. Сухомлинського особливо яскраво виявився у його ставленні до організації навчання й виховання дітей з особливостями психофізичного розвитку. У той час, коли в радянському суспільстві таких дітей намагалися ізолювати, відправивши до спеціалізованих навчальних закладів, Василь Олександрович обґрунтовував залучення цих дітей у навчально-виховний процес звичайної школи разом із колективом однолітків; підкреслюючи, що «вчити і виховувати таких дітей треба у масовій загальноосвітній школі; створювати для них якісь спеціальні навчальні заклади немає потреби. Це діти – не виродливі, а найтендітніші, найніжніші квіти в безмежно різноманітному квітнику людства» [8, с. 85–86]. І далі: «Гуманну місію школи і педагога ми вбачаємо в тому, щоб врятувати цих дітей, увести їх в світ суспільства, духовного життя, краси цілком повноцінними і щасливими». При цьому винятково важливим вважав педагог те, «щоб, перебуваючи в атмосфері повноцінного духовного життя школи, недостатньо здібна дитина ніколи не відчула своєї «неповноцінності»» [8, с. 86].

За два тижні до смерті Василя Олександровича 19 серпня 1970 року в «Літературній газеті» була надрукована невелика, але надзвичайно цінна, вважасмо, програмна стаття для розуміння принципів інклюзивної освіти – «Найвідсталіший у класі ...» [7], у якій педагог ще раз висловив свої ідеї й переконання стосовно організації навчання й виховання особливих дітей.

Директор школи визнавав, що «навчати їх

у загальноосвітній школі – справжня мука: звичайно вони з труднощами оволодівають читанням і письмом», але «учити і виховувати таких дітей треба в звичайній школі: повноцінне середовище, що постійно інтелектуально збагачується, – одна з найважливіших умов їхнього порятунку» [7, с. 585].

У статті педагог наголошував на корекційній ролі виховання, стверджуючи, що «це тривалий, одноманітний, пекельно складний і болісно важкий посів, насіння якого дає паростки тільки через кілька років. Ця праця вимагає також виняткової поваги до людської особистості» [7, с. 590].

У процесі організації інклюзивного навчання вагомими є прогностичні ідеї В. Сухомлинського. Так, спостерігаючи за дітьми, яких відносимо до категорії дітей з особливими потребами, педагог дійшов висновку, що «для навчання і виховання таких дітей потрібні особливі заходи, потрібний тонкий, делікатний індивідуальний підхід» [8, с. 85]. У праці «Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості» педагог стверджував, що «головне – не допустити, щоб ці діти переживали свою «неповноцінність», запобігти появі в них байдужого ставлення до навчальної праці, не притупити у них почуття честі й гідності» [8, с. 85].

Директор Павлівської школи домагався від свого педагогічного колективу, щоб учителі взяли під пильну увагу дітей, які потребували особливого ставлення до себе. За В. Сухомлинським, це «тугодуми, жваві, рухливі, яких можна назвати «важкі», і справді важкі – з непростими долями, з психічними вадами, навіть розумово відсталі, тобто діти з особливими потребами, яким більше, ніж будь-яким була потрібна індивідуальна, особиста траєкторія розвитку, особливі виховні методики», – роз'яснює донька педагога – академік Ольга Сухомлинська [5, с. 74]. У праці «Школа Сухомлинського у Павлівші – погляд крізь призму часу» (2013) Ольга Василівна зазначає, що «наблизити максимально педагогічну теорію до психічних, духовних потреб такої дитини, розвинути її можливості, не оминати увагою кожен дитину – ось це і було в Павлівській школі підґрунтям, основою для розвитку гуманності, людяності. Бо виховання таких дітей – це особливий екзамен на гуманність» [5, с. 74].

У плані роботи Павлівської середньої школи на 1970/1971 навчальний рік, який складав ще В. Сухомлинський, зазначено: «Окремим питанням, над яким працює впродовж багатьох років директор школи, є розвиток розумових здібностей у розумово відсталих, малоздібних, повільно мислячих дітей» [5, с. 74]. Наступник Василя

Олександровича – М. Кодак (директор у 1970–1976 рр.) підтверджував, що у цьому плані декілька сторінок відводилося роботі з особливими дітьми, а їх на той момент у Павлівській школі було шестеро, і навчалися вони разом з усіма іншими дітьми [5].

За часів Василя Олександровича у Павлівській середній школі була створена чітка система роботи з такими дітьми – на уроці, в позаурочний час, у роботі з батьками. Головним за цих умов було здійснення індивідуального підходу, адже педагоги чітко усвідомлювали, «що ніякими зусиллями від важкого учня не доб'ється таких самих знань, як від інших дітей, учитель звикає вимірювати його успіхи особливими мірками: для кожної важкої дитини – своя мірка» [6, с. 510–511]. За твердженням В. Сухомлинського, в умовах спільного навчання здорових дітей і дітей з обмеженими можливостями життєдіяльності необхідні знання «мистецтва навчання і виховання».

У праці «Розмова з молодим директором школи» Василь Олександрович цілий розділ приділив роботі з такими дітьми і назвав його «Важкі діти». У ньому педагог стверджував, що успіхи важких дітей – це віра вчителя в їхні сили: «Це воістину велика мудрість, людська терплячість вихователя: протягом багатьох тижнів бачити, як у дитини нічого не виходить, як маленькі, дуже скромні досягнення даються їй нелегкою працею, і водночас бути переконаним у тому, що в дитини зрештою вийде те, до чого вона прагне» [6, с. 511]. І далі: «На кожному уроці важка дитина повинна робити якийсь, нехай дуже незначний крок на шляху пізнання, досягати якогось успіху. Не бійтеся того, що протягом кількох тижнів, можливо, і кількох місяців важка дитина виконує завдання не тієї складності, що основна маса учнів. Нехай виконує спеціально дібрані для неї завдання – оцінюйте їхній результат. Це стане могутнім емоційним поштовхом. Душевна чуйність, знання психіки дитини, терпіння і наполегливість – усе це сприяє тому, що розумовий розвиток важкої дитини поступово вирівнюється, вона перестає бути важкою» [6, с. 525].

Василь Олександрович Сухомлинський прогнозував розширення функцій, видів та напрямів педагогічної діяльності вчителя, трансформації її в соціально-педагогічну. Авторський підхід до організації соціально-педагогічної діяльності з «важкими у виховному відношенні дітьми» та їхніми батьками реалізовувався в практиці роботи Павлівської середньої школи, де успішно функціонував психолого-педагогічний семінар для вчителів, на якому серед різноманітних питань розглядалися проблеми навчання і

виховання особливих учнів. Наприклад, у Книзі протоколів засідань психологічного семінару Павліської середньої школи віднаходимо записи про окремі семінари: «Питання про виховання важких дітей, дано тлумачення поняття «важкі діти», «Доповідь Сухомлинського В. О. «Про виховання дітей з патологією поведінки і емоцій», «Доповідь Сухомлинського В. О. «Про навчання та виховання слабоумних, малоздібних, повільно думуючих дітей» [5, с. 117–119].

Під керівництвом директора у Павліській середній школі педагогічний колектив створював атмосферу порозуміння та взаємодопомоги між учнями, щоб забезпечити дитині з особливостями психофізичного розвитку можливість самоствердитися, подолати неадекватні установи і стереотипи, набути певних навичок соціальної поведінки. У створенні комфортних умов для індивідуального розвитку кожного, збагаченні його емоційного життя та успішної соціалізації педагог вбачав головне завдання вчителя.

Успіх в навчанні важких дітей у звичайних класах, ефективність проведення психологічних семінарів забезпечувала створена директором Павліської школи спеціальна психологічна комісія, до складу якої входили шкільний лікар та 7–8 учителів, що мали «найбільш глибокі знання і досвід практичної роботи». За такого підходу «обов'язковою умовою роботи в психологічній комісії є вміння вчителя розуміти духовний світ дитини», – зазначав педагог у праці «Розмова з молодим директором школи» [6, с. 456].

У контексті останнього директор школи звертав увагу на індивідуалізацію роботи з такими дітьми, на необхідність знайти кожній дитині посильну розумову працю, доступні шляхи подолання труднощів, на залучення дитини до цікавої діяльності, щоб у неї розвивалося почуття власної гідності. У праці «Серце віддаю дітям» Василь Сухомлинський стверджував, що «радість праці, радість успіху у навчанні – перша заповідь виховання», тому «в наших школах не повинно бути нещасних дітей – дітей, душу яких пригнічує думка, що вони ні на що не здатні» [9, с. 164].

У вже згадуваній вище статті «Найвідсталіший у класі ...» Василь Олександрович переконував, що «нещасна, знедолена природою або поганим середовищем маленька людина не повинна знати про те, що вона – малоздібна, що в неї – слабкий розум. Виховання такої людини повинно бути в сто разів ніжнішим, чутливішим, дбайливішим» [7, с. 590]. Водночас В. Сухомлинський застерігав, що під час роботи з особливими дітьми не потрібно звільняти їх від будь-яких труднощів,

відгороджувати від життєвих негараздів, необхідно відійти від практики опікунства, а здійснювати психолого-педагогічний супровід.

До найважливіших принципів навчання особливих дітей педагог відносив: забезпечення одночасного напруження думки і пам'яті; недопущення того, щоб відстаючий учень відступав від поставленої мети; забезпечення яскравого інтелектуального й емоційного життя кожної такої дитини; насиченість процесу навчання й виховання малоздібних дітей естетичним багатством рідної мови і книг; наявність посильної творчої фізичної праці. Він був переконаний у тому, що «виховання відстаючих, невістигаючих, «нездібних», «бездарних» – це пробний камінь педагогіки, її майстерності мистецтва, людяності». За переконанням педагога, психологічний семінар, робота психологічної комісії були своєрідною «підготовкою до занять батьківської школи. Особливо важлива ця підготовка з питань, що стосуються відхилень у розумовому розвитку дитини» [6, с. 456]. У створеній директором педагогічній школі для батьків надавались знання, на основі яких батьки оволодівали навичками розвитку розумових і фізичних здібностей дітей.

Василь Олександрович не лише постійно «вивчав розумову працю відстаючих учнів на уроках, спостерігаючи одночасно й обдарованих дітей», а й уважно стежив за дослідженнями радянських і зарубіжних учених з проблеми розумово відсталих дітей, зокрема за полемікою на сторінках «Літературної газети» американського психолога Д. Креча й радянського академіка П. Анохіна [7, с. 585]. Прагнучи знайти і зрозуміти причини відставання у розумовому розвитку дітей, В. Сухомлинський аналізуючи останні наукові результати вчених, особисто вивчав спадковість, побут, харчування, духовне життя більше як двох тисяч сімей, «намагався, додержуючись певної обережності, перевірити їхні висновки і припущення в практичній роботі з дітьми».

Директор Сухомлинський також проаналізував і узагальнив багаторічну наполегливу роботу педагогічного колективу Павліської школи з такою категорією учнів. Педагог писав: «За 35 років через мої руки пройшло 107 дітей, яких я з певністю називаю малоздібними, навіть слабоумними («слабкий ум» – хіба це не найточніше визначення суті біди?)» [7, с. 587]. За таких умов важливим вважаємо той факт, що усі 107 дітей із затримкою психічного й розумового розвитку закінчили школу, за висловом Василя Олександровича, «стали повноцінними, освіченими людьми. 55 з них закінчили X клас; 25 – після VII і VIII класів вступили в технікуми й здобули середню спеціальну

освіту; 17 – закінчили профтехучилища і вечірню середню школу, 8 – здобули спеціальність на курсах. Два чоловіки через серйозне захворювання своєчасно не змогли закінчити VIII клас й здобули восьмирічну освіту через кілька років. Із 107 чоловік 13 отримали вищу освіту» [1, с. 201].

Отже, практична діяльність Василя Сухомлинського у середині ХХ століття переконливо довела, що віра у можливість дитини, бажання створити світлу, особливу теплу атмосферу створюють необхідні умови і можливості організації інклюзивної освіти з метою розкрити кожного учня, щоб дитина з особливостями психофізичного розвитку не почувала себе неповноцінною, щоб змогла одержувати підтримку дорослих й дружбу ровесників, набувала навичок соціальної поведінки.

Висновки та перспективи подальших розвідок наперед. Таким чином, аналіз теоретичного доробку і практичного досвіду В. Сухомлинського дає змогу стверджувати, що відомий український педагог збагатив педагогічну науку новаторськими ідеями і положеннями, його практичний досвід відіграє значну роль у розвитку навчання й виховання дітей з особливими потребами, є актуальним й служить корисним підґрунтям сучасним педагогам в організації інклюзивної освіти.

У зв'язку із запровадженням інклюзивної освіти набувають особливої актуальності й потребують ґрунтовного вивчення у перспективі погляди Василя Сухомлинського щодо формування, виховання й розвитку особистості дитини на основі збереження, відновлення й зміцнення її здоров'я.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. «Обережно: дитина»: В. О. Сухомлинський про важких дітей: Темат. зб. / упор. Т. В. Філімонова; за наук. ред. проф. О. В. Сухомлинської. – Луганськ: Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», 2008. – 264 с.
2. Демченко І. І. В. О. Сухомлинський про психолого-педагогічну підтримку дітей в умовах інклюзивної освіти / І. І. Демченко // *Vědeckýpřehledpedagogickýchvěstí* – 2012: materiály VIII mezinárodnívědecko-praktickékonference: Publishing House «Education and Science», 2012. – S. 22–25.
3. Іноземцева С. В. Використання педагогічних ідей В. О. Сухомлинського в роботі з дітьми з особливими потребами / С. В. Іноземцева // Теорія та методика навчання та виховання: зб. наук. пр. / Харк. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди. – Х., 2008. – Вип. 21. – С. 55–61.
4. Калініченко Н. А. В. О. Сухомлинський про роботу з дітьми з особливими потребами /

Н. А. Калініченко // Педагогічний вісник. – 2013. – № 4(28). – С. 74–76.

5. Сухомлинська О. В. Школа Сухомлинського у Павлиші – погляд крізь призму часу: науково-популярне видання / О. В. Сухомлинська. – К.: Педагогічна думка, 2013. – 124 с.

6. Сухомлинський В. О. Розмова з молодим директором. / В. О. Сухомлинський // Вибр. тв.: в 5 т. – К.: Рад. шк., 1977. – Т. 4. – С. 393–628.

7. Сухомлинський В. О. Найвідсталіший у класі ... / В. О. Сухомлинський // Вибр. тв.: в 5 т. – К.: Рад. шк., 1977. – Т. 5. – С. 584–590.

8. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвинутої особистості / В. О. Сухомлинський // Вибр. тв.: в 5 т. – К.: Рад. шк., 1976. – Т. 1. – С. 55–208.

9. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський // Вибр. тв.: в 5 т. – К.: Рад. шк., 1976. – Т. 3. – С. 7–282.

10. Сухомлинський В. О. Як виховати справжню людину / В. О. Сухомлинський // Вибр. тв.: в 5 т. – К.: Рад. шк., 1976. – Т. 2. – С. 149–418.

11. Шевців З. М. Проблема захисного дитинства і соціалізації в педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського. / З. М. Шевців // Вісник Луганського державного педагогічного університету імені Тараса Шевченка. – 2000. – № 7. – С. 158–163.

12. Штефан Л. А. Проблема «важких» дітей в педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського / Л. А. Штефан // Педагогіка та психологія. – Харків: ХДПУ, 1999. – Вип. 10. – Ч. 2. – С. 84–87.

REFERENCES

1. «Oberezhno: dytyna»: V. O. Sukhomlynskyi pro vazhkykh ditei. (2008). [«Cautious: Child»: V. O. Sukhomlynskyi about heavy children]. Luhansk.
2. Demchenko, I. I. (2012). V. O. Sukhomlynskyi pro psykholoho-pedahohichnu pidtrymku ditei v umovakh inkliuzyvnoi osvity. [V. O. Sukhomlynskyi about psychological and pedagogical support of children in the conditions of inclusive education]. Praha.
3. Inozemtseva, S. V. (2008). Vykorystannia pedahohichnykh idei V. O. Sukhomlynskoho v roboti z ditmy z osoblyvymy potrebamy. [The use of V. O. Sukhomlynskyi's pedagogical ideas in working with children with special needs]. Kharkiv.
4. Kalinichenko, N. A. (2013). V. O. Sukhomlynskyi pro robotu z ditmy z osoblyvymy potrebamy. [V. O. Sukhomlynskyi about working with children with special needs]. Kyiv.
5. Sukhomlynska, O. V. (2013). Shkola Sukhomlynskoho u Pavlyshi – pohliad kriz pryзму chasu. [Sukhomlynsky School in Pavlyshy – look through the prism of time]. Kyiv.
6. Sukhomlynskyi, V. O. (1977). Rozмова z molodym dyrektorom. [Talk with a young director]. Kyiv.
7. Sukhomlynskyi, V. O. (1977). Naividstalishyi u klasi ... [The most back in class]. Kyiv.

8. Sukhomlynskyi, V. O. (1976). *Problemy vykhovannia vsebichno rozvynenoj osobystosti*. [Problems of education of a fully developed personality]. Kyiv.

9. Sukhomlynskyi, V. O. (1976). *Sertse viddaiu ditiam*. [I give my heart to the children]. Kyiv.

10. Sukhomlynskyi, V. O. (1976). *Yak vykhovaty spravzhniu liudynu*. [How to raise a real person]. Kyiv.

11. Shevtsiv, Z. M. (2000). *Problema zakhysnoho dytynstva i sotsializatsii v pedahohichnii spadshchyni V. O. Sukhomlynskoho*. [The problem of protective childhood and socialization in the pedagogical heritage of V. O. Sukhomlynskyi]. Lygansk.

12. Shtefan, L. A. (1999). *Problema «vazhkykh» ditei v pedahohichnii spadshchyni V. O. Sukhomlynskoho*. [The problem of «heavy» children in the pedagogical heritage of V. O. Sukhomlynskyi]. Kharkiv.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ПУСТОВІТ Григорій Петрович – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри природничо-математичної освіти Рівненського

обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.

Наукові інтереси: позашкільна освіта й виховання дітей та учнівської молоді, організація системи післядипломної педагогічної освіти, організація інклюзивної освіти, проектна діяльність.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

PUSTOVIT Hryhorii Petrovych – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Natural and Mathematical Education of Rivne Region Institute of Postgraduate Pedagogical Education.

Circle of scientific interests: extracurricular education and upbringing of children and pupils, organization of postgraduate pedagogical education system, organization of inclusive education, project activity.

Дата надходження рукопису 17. 07. 2018 р.

Рецензент – д.п.н. професор О. С. Радул

УДК 37.091.4 Сухомлинський

РАЦУЛ Олександр Анатолійович – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та психології Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка e-mail: pednauk@gmail.com

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА РОБОТА В КОНТЕКСТІ ТВОРЧОЇ СПАДЩИНИ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Інтеграція освіти України в світовий простір вимагає від суспільства вирішення завдання високого гатунку – сформуванню, за ідеєю В. О. Сухомлинського, справжню людину. Її становлення починається з сім'ї, дитячого садка, школи, навчального закладу. Вихователі, батьки, вчителі, викладачі, наставники, соціальні педагоги та психологи повинні бути, говорячи сучасною термінологією, активними, креативними, компетентними менеджерами, які б допомагали дитині розвиватися, уникали недоліків поведінки у підлітковому віці, попереджувати девіантну поведінку у сучасній молоді. Реалізувати виховну роботу у неоднозначному соціумі з метою допомогти людям, які опинилися у важкому становищі (наприклад, переселенці з Криму та Донбасу), виправити зміст життя наркоманам та безхатькам, вести дієву допомогу та педагогічну підтримку пенсіонерам, людям з інвалідністю, багатодітним сім'ям, – ці завдання актуальні сьогодні. Вони не завжди вирішуються ефективно і потребують педагогічної корекції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми соціально-педагогічної роботи висвітлюються зарубіжними та вітчизняними вченими. Досліджуючи людину як об'єкт людинознавства, використовуючи системно-діяльнісний та історико-еволюційний підходи, психологи С. Рубінштейн, Г. Костюк, О. Леонт'єв, А. Петровський зазначають, що справжньою основою та рушійною силою особистості, на яку спрямовані впливи, є спільна діяльність і спілкування. Вчені К. Роджерс, А. Маслоу звертають увагу на вміння об'єкта самоактуалізуватися, а також проявляти особисті риси та якості (Олпорт, Кеттл, Айзенк), вихователям слід розглядати здатність індивіда реагувати на ситуації, виходячи з особистісної інтерпретації (Еліс, Ротгер).

Професор А. Капська [7] розглядає соціальну роботу як прикладну, міждисциплінарну галузь знань, яка знаходиться на межі психології, соціології, медицини, а соціально-педагогічну роботу як технологічну систему [8]. Науковці С. Харченко, І. Пінчук, А. Капська доводять, що об'єктами соціально-педагогічної